

Motion till riksdagen 2009/10:Ub558

av Marie Granlund m.fl. (s)

Förskolan

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att upprätta ett långsiktigt kvalitetsprogram för förskolan.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om alla förskolors skyldighet att följa förskolans läroplan.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om vikten av att värna den svenska förskolan som en start på och en del i livslångt lärande.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om vikten av förskolans kompensatoriska roll.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att prioritera förskolans kvalitet.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om vikten av att utveckla det pedagogiska ledarskapet i förskolan.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förbättra förutsättningarna för personalrekrytering till förskolan.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om rätten till barnomsorg i den omfattning det behövs med hänsyn till föräldrars förvärvsarbete eller studier.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om kompetensutveckling för personalen i förskolan och kommunernas förutsättningar att leva upp till detta.
10. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag som stärker arbetet med genus och jämställdhet inom förskolan.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om förskolans roll när det gäller integrationsarbetet.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om stöd till barn med annat modersmål än svenska.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om förskolans roll i arbetet för ett "hållbart" samhälle.

Fel! Okänt namn på

14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om den s.k. fria etableringsrätten.
15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om barnomsorgspengens och vårdnadsbidragets negativa effekter på kvaliteten i förskolan.

Vår syn på förskolan

Sverige ska ha världens bästa förskola. Generellt kan sägas att kvaliteten är god i den svenska förskolan. Förskolan toppar svenskt kvalitetsindex när föräldrarnas upplevelser av förskolan summeras. Internationellt betraktas ofta svensk förskola som en förebild. Att värna och utveckla kvaliteten i förskolans verksamhet är en prioriterad fråga för Socialdemokraterna. Barngrupperna får inte bli för stora. Under den förra mandatperioden avsattes därför medel motsvarande 6 000 fler barnskötare, förskollärare och annan personal inom förskolan. Resultatet blev att personaltätheten ökade och barngrupperna minskade. Vi är därför kritiska till regeringens beslut att omedelbart ta bort de riktade medlen och med det ambitionen att öka personaltätheten. Vi är i stället öppna för liknande riktade satsningar för att garantera kvalitet och minska barngruppernas storlek i framtiden. Vi vill varna för att utan nationella ambitioner på detta område kan utvecklingen mycket snabbt förändras till det sämre.

Förskolan är samhällets första insats i det organiserade livslånga lärandet. Omsorg och lärande med leken som grund ska erbjudas i en bra balans. Därmed läggs grunden för den framtida skolgången. I förskolan ges barnen möjlighet att utvecklas som individer, samverka med andra och stimuleras i sin språkutveckling. Dessutom är en kvalitetsmässigt bra förskola en trygghet för både barn och föräldrar. Den möjliggör för både mammor och pappor att kunna förvärvsarbete och samtidigt veta att barnet, barnen, får ett gott pedagogiskt omhändertagande.

Förskolans verksamhet ska ha sin utgångspunkt i grundläggande demokratiska värderingar. Det är inte minst viktigt att markera i en tid då främlingsfientliga stämningar från tid till annan exponeras. Den värdegrund som förskolan ska vila på handlar således om alla människors lika värde oavsett ursprung, bakgrund och kön. Jämställdhet mellan könen och solidaritet med utsatta och svaga ska prägla förskolans värderingar. Diskriminering och kränkande behandling får inte förekomma. Förskolans läroplan grundlägger dessa värden. Skyldigheten att följa förskolans läroplan Lpfö 98 ska därför omfatta alla förskolor, såväl de med kommunal som de med enskild huvudman.

Historik

Förskolan har genomgått stora förändringar sedan den kraftiga utbyggnaden började på 1970-talet. Från att ha omfattat ett fåtal barn ges i dag alla barn möjlighet att gå flera år i förskola innan de börjar skolan. Förskolan är inte längre enbart en del av familjepolitiken utan ett första steg i ett sammanhållet utbildningssystem och främst till för barnens egen utveckling. Därför gäller också den s.k. barnomsorgslagen som gör kommunerna skyldiga att garantera alla en plats inom förskolan. År 2003 infördes allmän avgiftsfri förskola för alla barn från och med höstterminen det år barnet fyller fyra år.

För att främja kvaliteten i förskolan avsattes under förra mandatperioden medel för motsvarande 6 000 fler barnskötare, förskollärare och annan personal inom förskolan. Resultatet blev att det hösten 2006 var 5,1 barn per anställd i förskolan. Detta är det lägsta värde som uppmätts sedan 1994. Barngruppernas storlek hade också minskat. Antalet barn per grupp var 16,7 hösten 2006. Kopplingen till den riktade satsningen på personal inom förskolan är tydlig.

Sedan det riktade statsbidraget försvann 1 januari 2007 har barngruppernas storlek ökat. Hösten 2009 är det i genomsnitt 16,9 barn per grupp, eller 5,3 barn per anställd. Den ökande trenden kommer mot bakgrund av kommunernas ekonomiska läge säkerligen att hålla i sig. Läget inom förskolan försämras.

Förskolans värdegrund

Förskoleverksamhetens uppgift är att bedriva pedagogisk verksamhet. Det ska finnas personal med sådan utbildning eller erfarenhet att barnens behov av omsorg och en god pedagogisk verksamhet kan tillgodoses. Barns upplevelser av värderingar är konkreta. Vuxnas praktiska förhållningssätt är viktigt, inte minst för trovärdigheten i de värderingar som ska prägla förskolans verksamhet. Att ständigt levandegöra och i praktiken utveckla arbetet med förskolans värdegrund är därför en betydelsefull utmaning inför framtiden. Inte minst det förhållandet att barn med skiftande etnisk och kulturell bakgrund möts inom förskolan gör det särskilt viktigt. Förskolan ska sträva efter att successivt utveckla barnens känsla av delaktighet och ansvarstagande. Det är ett sätt att förbereda dem för skolan och för samhällslivet. Att utveckla och stimulera det pedagogiska arbetet är därför av avgörande betydelse. Förmågan att klara denna ambition är ofta intimt kopplad till tyngden och utvecklingskraften i det pedagogiska ledarskapet.

Fel! Okänt namn

Kvalitetsprogram för svensk förskola

Förskolans centrala roll kräver ett ständigt pågående kvalitets- och utvecklingsarbete – detta för att kunna erbjuda barn och föräldrar en mycket bra och trygg verksamhet. Därför måste ett långsiktigt kvalitetsprogram för förskolan upprättas. Det bör bygga på följande fem punkter:

- ? Fler högskoleutbildade förskollärare. Antalet platser vid lärarhögskolor som särskilt profilerat sig med inriktning på förskollärare bör utökas. Det är viktigt att den gemensamma lärarutbildningen har en tydlig ingång för förskollärare. Vi föreslår också att förskollärarytbildningen byggs ut.
- ? Satsning på personalens pedagogiska kompetens. Personalen inom förskolan ska långsiktigt omfattas av en pedagogisk satsning som riktar sig till såväl förskollärare som barnskötare. Detta är en mycket viktig del i förskolans kvalitetsarbete.
- ? Stärka förskolans kunskapsuppdrag. Förskolan och grundskolan är delar av en gemensam skola där olika yrkesgrupper samverkar med varandra. Förskolans kunskapsuppdrag ska stärkas, där barns språkutveckling är ett prioriterat område. Det ska finnas möjlighet att pröva på främmande språk redan i förskolan.
- ? Kvalitetssäkra all förskoleverksamhet. All förskoleverksamhet oavsett form och huvudman måste följa läroplanen och ha utbildad personal. Samma kriterier för service, tillgänglighet, föräldrainflytande och kompetensutveckling ska gälla oavsett huvudman.
- ? Barnomsorg på obekvämtid. Möjligheterna till barnomsorg på kvällar, nätter och helger måste öka. Det är ett absolut krav med tanke på alla yrkesarbetande föräldrar som arbetar obekväma tider. Nuvarande regelverk måste ses över, och vi vill avsätta 100 miljoner kronor per år i ett riktat statsbidrag till kommunerna för att öka tillgängligheten på barnomsorg under obekvämtid.

Personal och utbildning

För att bibehålla och öka kvaliteten måste förskolan ständigt utvecklas. Det gäller främst det pedagogiska arbetet. I enlighet med läroplanens mål ska förskolan skapa en grund för skolans undervisning. Samarbetet mellan förskola och skola behöver utvecklas. Ett starkt pedagogiskt ledarskap är lika viktigt i förskolan som i skolan. Ledarfunktionerna i förskolan måste därför utvecklas och utrymmet för pedagogiskt utvecklingsarbete ges högre prioritet på bekostnad av administrativa bördor.

En avgörande kvalitets- och utvecklingsfråga för förskolan i framtiden är personalrekryteringen. I dagsläget är intresset för att välja yrken med inriktning mot förskolans viktiga verksamhet alltför lågt. Dessutom präglas förskolan av en sned könsfördelning. Detta är inte acceptabla förhållanden. Statusen för förskolans personal måste uppgraderas, dels genom ett intensivare inform-

ationsarbete om dessa yrkens avgörande betydelse och framtidsförutsättningar, dels med en långsiktig och genomtänkt nationell kompetensutvecklingsinsats riktad till förskolans personal. För oss är det självklart att såväl förskollärare som barnskötare ska omfattas av en långsiktig satsning på kompetensutveckling av förskolans personal. Kommuner och enskilda förskolor måste också ta ansvar för löne- och anställningsfrågorna.

Det av regeringen nu beslutade förskolelyftet anser vi inte vara tillfyllest. Det omfattar en liten del av förskolans personal, 2 350 förskollärare, 2 000 barnskötare, 150 pedagogiska ledare och 25 platser med inriktning på drama/bild/musikpedagogik. Förskolans personal uppgår idag till 90 000 personer. Vi är också kritiska emot att förskolelyftet inte från början presenterades som en del i en enhetlig satsning med lärarlyftet. Det vittnar om brister i regeringens helhetssyn på det livslånga lärandet som startar i en läroplansstyrd förskola. Förutom långtgående nationella ambitioner måste kommunerna ges sådana ekonomiska förutsättningar att nödvändig fort- och vidareutbildning kan prioriteras.

Vi anser att all lärarutbildning ska hålla toppklass. För att nå dit måste lärarutbildningen vara sammanhållen. Kopplingen mellan forskning och själva lärandet måste finnas på alla nivåer. Även studenter som läser till lärare verkamma i förskola, förskoleklasser och fritidshem samt lärare som undervisar i hemspråk bör redan nu ges samma möjligheter som lärare med inriktning mot grundskolans tidigare år att välja studier på avancerad nivå. Alla studenter ska ha samma förutsättningar till forskningsbaserad undervisning och möjlighet att forska. Inom ramen för lärarutbildningen krävs aktiv stimulans till val med inriktning mot arbete inom förskola och förskoleklass. Dessutom måste möjligheterna till vidareutbildning förbättras. Barnskötare och annan personal med förskolepedagogisk kompetens måste också ges möjligheten att studera till lärarexamen. Deras befintliga kunskaper måste tas till vara som en del i utbildningen.

Den av regeringen förändrade utbildningen av förskollärare som innebär att den läggs på grundläggande nivå inom högskolan och ej på avancerad nivå är negativ från kvalitetssynpunkt. Man sänker nivån på förskollärarnas utbildning, vilket står i motsats till ambitionerna på en ”pedagogiskt förstärkt” förskola. En smalare utbildning bidrar inte till att stärka utvecklingskraften i framtidens förskola.

Rätten till förskola

Förskolan ska vara öppen och tillgänglig för alla. Det är en grundläggande princip. Verksamheten ska svara upp mot många olika typer av behov. Det är viktigt att föräldrar kan lita på att de verkligen får en förskoleplats inom fyra månader som platsgarantin utlovar.

Just nu klarar inte ett 40-tal kommuner att leva upp till platsgarantin. Det blir dessutom allt vanligare med tillfälliga lösningar för att klara garantin. 185 kommuner erbjuder nu plats längre bort än vad föräldrarna önskar.

Fel! Okänt namn på

109 kommuner erbjuder familjedaghem trots att föräldrarna önskar förskola. Det kommunalekonomiska läget indikerar att problemen med att leva upp till platsgarantins intentioner kan komma att öka.

Vår syn är att förskolan är det första steget i det livslånga lärandet, och vår långsiktiga strävan är därför att den ska vara avgiftsfri. Först då är den att betrakta som en del i utbildningssystemet som sträcker sig från förskola till gymnasium och vidare till högskola och vuxenutbildning. Därför var och är den s.k. maxtaxereformen av stor ideologisk betydelse.

Människor som arbetar skift, helger och nätter har i dag inte möjlighet att i alla kommuner under trygga former få sitt behov av omsorg för barnet, barnen, tillgodosett. Mot bakgrund av att allt fler arbetar på s.k. obekväma arbetstider finns det ett klart behov av att nuvarande lagstiftning utvecklas och förtydligas. Vi socialdemokrater menar också att särskilt stöd bör utgå till kommunerna för att i ökad utsträckning kunna erbjuda dessa verksamheter under obekvämt arbetstid.

Språkutvecklingen i förskolan

Det är en viktig uppgift för förskolan att alla barn får möjlighet att ta till vara sina resurser på bästa sätt. Forskning visar att barn med utländsk bakgrund, som har goda kunskaper i sitt modersmål samt god kännedom om sin bakgrund och som vistas i flerspråkiga miljöer, har bättre möjligheter att lära sig svenska och även inhämta och utveckla färdigheter inom andra områden. Stöd för barn med annat modersmål än svenska är därför mycket viktigt i förskolan, särskilt för de yngsta barnen som är i färd med att utveckla språk och identitet. De erfarenheter av språkförskolor som var en del av storstadssatsningen bör tas till vara.

Jämställdhetsarbete i förskolan

Förskolan har en viktig uppgift att öka jämställdheten. Det är en demokrati- och maktfråga att varje flicka och pojke får samma möjligheter att utveckla sin fulla potential som människa. Enligt läroplanen ska förskolan jobba med värdegrundsfrågor och arbeta målmedvetet med att bryta stereotypa könsroller. Men att jämställdhet är en del av våra normer och värden är inte en självklarhet i alla förskolor. Det finns många goda exempel på förskolor som arbetar aktivt med att öka jämställdheten. Personalen inom förskolan måste på många håll öka sin kompetens om genus och jämställdhet. Det finns en rad förslag som presenterats av Delegationen för jämställdhet i förskolan som borde omsättas i konkret handling.

Hållbar utveckling

I förskolan läggs grunden för barns kunskap och engagemang för omställningen till ett hållbart samhälle. Det finns i dag inom förskolan många lyckade exempel på pedagogiskt utvecklingsarbete där miljö- och hållbarhetsfrågor präglar verksamheten. Till exempel jobbar många förskolor med ”Grön Flagg” som är Sveriges största miljöutmärkelse anpassad för skola och förskola. Sådana exempel måste uppmuntras. Det måste vara en tydlig nationell ambition att stimulera och utveckla detta inom hela förskolan.

Hotet mot den svenska förskolan

Det finns en mångfald av pedagogiska inriktningar och driftformer i svensk förskola. Tack vare god samverkan och långsiktighet för samtliga parter har den svenska förskolan utvecklats till att hålla en hög kvalitet. Men tyvärr kan vi konstatera att den s.k. fria etableringsrätten försvårar kommunernas planeringsarbete och därmed undergräver viktiga kvalitetssatsningar på förskolan. Ekonomiska resurser förs från befintliga förskolor till sådana som tillkommer via den fria etableringsrätten. För att upprätthålla den så viktiga kvaliteten krävs det att kommunerna har rimliga planeringsförutsättningar. Därför anser vi att kommunerna ska ha beslutanderätten i samband med nyetablering.

Vi vill slå vakt om den moderna svenska familjepolitiken. När föräldrarna vill börja jobba ska det finnas en förskola av hög kvalitet. Ett stort orosmoln för förskolan är att den moderatledda regeringen infört ett kommunalt vårdnadsbidrag. Vi kan inte acceptera att kvaliteten i förskolan riskerar att få betala en sådan åtgärd. Dessutom sjunker kommunernas skatteintäkter när människor väljer att stanna hemma i stället för att arbeta. Vårdnadsbidraget kan innebära att personaltätheten minskar och grupperna blir större igen. Vi tycker inte att det är rätt att barn som går i förskolan ska drabbas av att några få har möjlighet att utnyttja vårdnadsbidraget. Endast sammanboende med relativt hög inkomst har möjlighet att utnyttja ett sådant bidrag. En ensamstående förälder kan inte leva på 3 000 kronor i månaden. Erfarenheterna från Norge som har ett vårdnadsbidrag visar att endast 4 % av männen utnyttjar detta och att värdet i form av mer tid för barnen är ytterst begränsat. Det är alltså ett rejält kliv tillbaka för jämställdheten. De norska erfarenheterna av vårdnadsbidrag visar även att många kvinnor med utländsk bakgrund i storstadsområdena, som har svag förankring på arbetsmarknaden, utnyttjar vårdnadsbidraget i stor utsträckning. Men för deras barn är ofta förskolan det bästa sättet att komma i kontakt med det inhemska språket och samhället. Noterbart är att den absolut övervägande delen av landets kommuner inte infört vårdnadsbidraget.

Efter vårdnadsbidraget följer nu den nyligen inrättade barnomsorgsavgiften, som riskerar att urholka förskolans kvalitet ytterligare. Barnomsorgsavgiften innebär att kommunerna tvingas använda resurser till verksamhet som inte

Fel! Okänt namn på

kan jämföras med förskolans kvalitetskrav. Dessutom krävs inte utbildad personal. Vi socialdemokrater motsätter oss en utveckling som riskerar att negativt förändra förutsättningarna för förskolan.

Särskilt bekymmersamt är det för förskoleverksamhet i områden med många föräldrar med låga inkomster där ett ekonomiskt bidrag att själv ordna "egna barnomsorgslösningar" kan bli ett incitament att ta sina barn från en förskola med bra kvalitet.

Familjedaghem och öppna förskolan

Familjedaghemmen behövs som ett komplement till förskolan. Verksamhet behöver bedrivas i olika former och med olika inriktningar för att passa barns och barnfamiljers behov. Det kan handla om geografiska skäl, att tillgodose behov av omsorg på kvällar, nätter och helger eller för barn som behöver vara i mindre grupper av fysiska eller psykiska skäl eller av valfrihetsskäl, när föräldrar och barn föredrar familjedaghemmet som omsorgsform. Noterbart är att efterfrågan på platser i familjedaghem minskat.

Öppen förskola är ett viktigt komplement till förskoleverksamheten. Den tar emot barn och föräldrar som är hemma om dagarna, t.ex. under föräldradagheten och som en resurs för familjedaghemmen. I öppna förskolan har dagbarnvårdarna och barnen en mötesplats som, ofta under ledning av förskollärare, fungerar som ett pedagogiskt utvecklande stöd för familjedaghemmen. Den öppna förskolan bör synliggöras som en egen pedagogisk verksamhet.

Stockholm den 2 oktober 2009

Marie Granlund (s)

Mikael Damberg (s)

Peter Hultqvist (s)

Louise Malmström (s)

Thomas Strand (s)

Caroline Helmersson-Olsson (s)

Jan Emanuel Johansson (s)

Agneta Lundberg (s)